

WIEO CARES? Kind

Door Ingrid Reede van Oudtshoorn

Het gedachtegoed van het ErvaringsGericht Onderwijs heeft niet alleen een stevige voet aan de grond in België en Nederland. Ook in 'hoogwaardige gebieden', zoals bijvoorbeeld Zweden, is het E.G.O.-concept na een lange reis geland. Na een nog langere reis is het inmiddels ook succesvol aangekomen in hele 'zware gebieden', zoals in India. In deze bijdrage vertelt Marcel van Herpen over zijn ervaringen in India en maakt hij een verbinding met de Nederlandse context.

Marcel: "Wij zien in onze projecten dat de kinderen het met liefdevolle begeleiders en pedagogen uitstekend doen. In Bangalore is het recidivepercentage vier procent. Dat betekent: Vier van de honderd jongeren plegen ooit weer een delict. In Nederland ligt dat percentage rond de zeventig procent! Dus er gebeurt echt iets bijzonders daar. Ik ben ervan overtuigd dat het komt, doordat we een verbinding met ze aangaan. De mensen die het verschil maken zijn niet alleen harde werker met veel passie. Het meest bijzondere kenmerk van degenen die succesvol zijn is hun 'morele kompas'. Ze weten allemaal waar ze het voor doen. En dat is niet hun eigen ego."

Het kind is van zichzelf

Marcel: "Ik vind het mooi om vanuit een algemeen kader te vertrekken, waarover we het met z'n allen eens zijn. Dat zijn de rechten van het kind en bijvoorbeeld de millenniumdoelen. Elk kind heeft rechten en plichten, afhankelijk van de context, de culturele achtergrond, enzovoort. In de rechten van de mens, en de daarvan afgeleide rechten van het kind, staan allerlei belangrijke zaken, maar het begint met het recht op leven. De zaken die daarop volgen hebben direct gevolgen voor de manier waarop je met kinderen omgaat. Je zou kunnen zeggen: het kind heeft recht op onderwijs, ik ben een leerkracht en dus voldoe ik aan één van de rechten van het kind. Maar, het kind heeft ook recht op een naam, nationaliteit, gezondheid, het vrij kunnen uiten van zijn mening, enzovoort. Dat betekent dat de leerkracht niet alleen onderwijs moet geven, maar ook moet zorgen dat aan alle rechten van het kind wordt voldaan. Dus als een kind medische verzorging nodig heeft, dan kun je niet zeggen: ik doe alleen onderwijs. Je hoeft hem niet

zelf te opereren, maar je moet wel voor hem zorgen. Het is van belang dat je je bewust wordt van wat je kunt betekenen. Dat je weet waar je over kunt beschikken en ook waar je niet over kunt beschikken, maar wat je wel kunt beïnvloeden. Je beschikt bijvoorbeeld niet over het geluk of de groeicapaciteit van een kind, maar je kunt het wel beïnvloeden. Eigenlijk zou je, als je met kinderen werkt, je moeten afvragen: van wie is het kind? Je zou kunnen zeggen dat het kind vanaf de geboorte van de ouders is. Genetisch is dat 50%, dus het kan nooit van of de vader, of de moeder zijn. En daarna komt het kind allerlei mensen tegen waar hij nog minder van is. Dus het kind kan zeker niet van de leerkracht zijn. Mijn uitgangspunt is: het kind is van zichzelf. Jij beschikt niet over het kind, zijn geluk en zijn competenties, maar je kunt hem wel helpen en begeleiden. Dat geëmancipeerde beeld sluit aan bij de grondgedachte van het E.G.O."

Onderwijs is een levensbehoefte

Marcel: "In de millenniumdoelen is de uitdaging geformuleerd, dat elk kind naar school moet. En dat is niet voor niets zo belangrijk. Op heel veel plekken in de wereld, zoals in Afrika, Azië, en Zuid Amerika, is onderwijs het grote verschil tussen wel of niet overleven, toekomst hebben, perspectief hebben. Daar staan we hier niet vaak bij stil, omdat onderwijs hier gemeengoed is. Het is goed je dat regelmatig te realiseren, omdat wij het hier vanzelfsprekend vinden dat kinderen naar school gaan. Soms is het zelfs zo vanzelfsprekend, dat kinderen niet eens graag naar school gaan. Onderwijs is van specifiek belang. De essentie van onderwijs is niet dat ouders de hele dag kunnen werken.

De essentie is dat je het potentieel van elk kind zo optimaal mogelijk probeert te ontwikkelen.

En daar hebben we binnen het E.G.O., met welbevinden en betrokkenheid, heel erg goed zicht op. Betrokkenheid betekent dat je weet dat je dat potentieel optimaal ontwikkelt. En met welbevinden weet je dat kinderen gelukkiger worden. En dat is in elk continent, elk land, elk dorp, maar dus ook in elke school, in elke klas hetzelfde, maar ziet er overal anders uit.”

“Als je in een buurt komt waar onderwijs niet vanzelfsprekend is, of zeker niet voor iedereen, dan zie een ongelofelijk verschil:

Dit kind zit in kinderarbeid. Je ziet steeds hetzelfde gezicht. Een gezicht dat jaren ouder lijkt, dan ze zijn. Ga je in zo'n gebied, misschien een stukje verder, bij een uitgaande school staan, dan zie je altijd lachende, enthousiaste schoolkinderen! Altijd! Je ontwikkelen is van levensbelang. Het is een basisbehoefte. Een kind onderdak, eten en drinken geven, zodat hij in leven blijft, is niet voldoende. Voor een plant wel, voor een mens niet. 'Zo is de mens gebakken.' Die wil beter worden, wil competent worden, wil het zelf kunnen, wil het met anderen kunnen. Relatie, autonomie, competentie. Onderwijs vervult een levensbehoefte!”

ECHO: de klank en empowerment van elk kind

Marcel: “In India onderzoeken we ECHO; ‘Empowerment for Children and Human rights Organisation’. Met human rights geven we aan dat je eerst moet je zorgen dat de rechten van de kinderen geaccepteerd worden. We werken niet alleen vanuit die rechten, maar gaan verder dan dat. We zorgen dat de kinderen het zelf kunnen. ECHO van elk kind, de overkoepelende naam van de beweging, stelt zich ten doel om kinderen in allerlei situaties te empoweren. Het empoweren van de kinderen is voor mij de uitwerking van de millenniumdoelen. Voor empoweren is geen goede vertaling. De term heeft te maken met het feit dat je in je interacties

daarvoor niet kon. Natuurlijk kun je mensen uiteindelijk ook empoweren met een brief of telefoontje. Maar de voorwaarde is dat er contact is gemaakt, dat er verbondenheid is. Empoweren betekent dat je echt verbonden bent met de binnenkant.”

“ECHO van elk kind, betekent voor mij ook dat je de echo, de galm, de klank van de kinderen specifiek hoort. Je zou kunnen zeggen: elk kind drukt iets uit. In de ogen van elk kind is iets te lezen. Dat zichtbaar worden van wat elk kind is en wat hij nodig heeft, kan alleen maar, als je gevoelig bent voor de beleving van dat kind in die omstandigheden, bij die familie, in die situatie. Het is contextgebonden. Dat is eigenlijk ook

en in de randvoorwaarden ervoor zorgt, dat het kind het zelf kan gaan doen. De betekenis van empowerment zit dus in de richting van: je gaat iets doen, waardoor het kind het zelf gaat doen. Over alle kinderen is iets te zeggen: over Afrikaanse, Nederlandse, Limburgse, Amsterdamse kinderen, enzovoort. Maar uiteindelijk is elk kind zo uniek dat er een specifieke relatie nodig is om werkelijk te empoweren. Het kind krijgt alleen het vertrouwen in wat hij kan, als jij het vertrouwen geeft. En je kunt dat kind alleen maar vertrouwen geven, als jij een relatie met dat kind hebt. Ik kan geen enkel kind in India vanuit Nederland vertrouwen geven. Alleen in relatie met een kind kan het kind dingen gaan doen, die het

de essentie van het ervaringsgericht onderwijs. Het gaat erom dat jij bezig bent met de ervaringsstroom van dat specifieke kind.” “Het kenmerk van het werk van ECHO van elk kind is dat je terugkrijgt wat je erin stopt. Dat hun expressie de zichtbaarheid is van hun impressie. Hun indrukken, drukken ze uit. Dus als jij een kind bijvoorbeeld lastig vindt, heeft dat alles te maken met de omstandigheid en de manier waarop jij hem ziet. Als jij echt op zoek bent naar wat er in kinderen leeft, wat er speelt, op zoek bent naar hun basisbehoeften, op zoek bent naar waar ze goed in zijn, niet waar ze slecht in zijn en ze volstopt met liefde, krijg je dat ook terug.”

“Deze jongen, leefde op straat en was verslaafd.

Hij is meegenomen en opgevangen door ECHO. Op het moment dat wij daar waren, moest de jongen zijn moeder identificeren. Ze was een verslaafde bedelaar en dood gevonden naast de spoorbaan. De jongen sprak niet. We hadden een aantal knuffeltjes bij ons. We lieten hem 's avonds een knuffel uitzoeken, om mee naar bed te nemen. De volgende dag zaten we drie uur met hem in de auto. We zijn toen niet met hem gaan praten, maar met zijn knuffel. We stelden die knuffel vragen: Wat kun je allemaal? De knuffel kon op een gegeven moment de krant lezen, drinken, auto rijden, enzovoort en de jongen liet zijn knuffel spreken. Door de knuffel konden we langzaam ‘in de jongen komen’, contact maken en zijn ervaringen laten stromen.”

“Dat hebben we ook op grotere schaal

gedaan met de doos vol gevoelens.

Er was een bomexplosie geweest en deze kinderen hadden een lijk zien liggen bij de bushalte. De kinderen spraken nauwelijks meer. We zijn gaan spelen met de doos vol gevoelens en hebben spelletjes gespeeld rondom de vier basismoties. Een half uur later zaten ze allemaal hun verhaal te vertellen, omdat ze taal hadden gevonden en in de stroom waren gekomen waarin ze hun indrukken konden uitdrukken.”

Derde wereld problematiek in psychologische zin

Marcel: “Een cruciale vraag is de vraag: wanneer zijn kinderen arm? Veel mensen denken dat kinderen arm zijn als ze geen eten, geen kleren en geen onderdak hebben. Vanuit Westers perspectief is dat ook zo. Maar gekeken naar het kind als psychosociaal wezen is er een nog fundamenteeler antwoord

op die vraag. Een kind is arm op het moment dat hij fysiek of mentaal geen grip meer heeft op zijn eigen leven. Dit is de derde wereldproblematiek in psychologische zin. Die is wat mij betreft veel indringender dan eten en drinken, kleding en huisvesting. Natuurlijk moet je voldoen aan die basisbehoeften en daar is heel vaak van uitgegaan: we moeten een waterput slaan, want dan hebben ze water en we moeten er kleding naartoe brengen, want dan hebben ze kleding. Met andere woorden: veel goed bedoelde initiatieven zijn misgegaan op het uitdelen van spulletjes. Het psychosociale aspect werd niet in beeld gebracht. Dit liefdevolle aspect, is men niet aangegaan. Het diepste verlangen is dat je er als mens bij hoort, een liefdevolle relatie. Kinderen in oorlogsgebieden bijvoorbeeld, die bij hun familie zijn gebleven, maken het significant beter, dan kinderen die ontkoppeld van hun familie naar een veilig gebied zijn gebracht. Een liefdevolle relatie is voor een goed leven net zo belangrijk als eten of drinken.

Liefdevolle begeleiding van leerkrachten en pedagogen kan het verschil maken.”

De vertaling naar de Nederlandse context

Marcel: “Hier is het in essentie niet anders. Als kinderen het in onze scholen niet redden, dan is dat niet omdat ze geen kleding hebben, niet omdat ze geen eten hebben. Er zijn kinderen die zonder eten naar school komen; die moet je natuurlijk gewoon eten geven. Er zijn kinderen die geen goede medische verzorging krijgen; dan moet je ervoor proberen te zorgen. Maar de kinderen die het echt niet goed maken in onze scholen, zijn de kinderen die gepest worden, de kinderen die buitengesloten zijn, de kinderen die er niet bij horen. Deze kinderen krijgen hun psychologische basisbehoeften niet bevredigd: ze kunnen geen (goede) relaties aangaan, geen gevoel van eigenwaarde ontwikkelen en geen gevoel van competentie opbouwen. De psychosociale problematiek die je in de derde wereld goed ziet, is hier eerder verborgen.”

“Wat wij door de derde wereld heel goed kunnen zien is dat wat wij de

Marcel van Herpen en de doos vol gevoelens

waarden achter onze verzorgingsstaat en ons onderwijs kwijt zijn. Grote groepen jongeren willen eigenlijk niet naar school.

‘We’ hebben het geld, we hebben het inzicht en de mogelijkheden, maar ‘ze’ willen niet! Als je in een ontwikkelingsland komt, is dat te gek voor woorden! Je ziet daar dat onderwijs de enige manier is om te overleven. En wij moeten tegen de kinderen zeggen: weet je wel dat het goed is. We hebben lang geleden het onderwijs vormgegeven, maar we hebben deze vorm al zo lang, dat we ons niet meer afvragen wat erachter zit. Het heeft voor velen geen direct voelbare waarde meer. De vorm staat voorop. Ons onderwijs is sterk genormeerd, maar het heeft voor veel leerlingen onvoldoende waarde.

En op plekken in de wereld waar nog steeds nauwelijks sprake is van

onderwijs, is het volstrekt waardevol. Elke dag. Die kinderen zitten de hele dag te lachen, te leren en te zingen, omdat ze voelen: hier ben ik aan het doen wat nodig is.”

Hoe maken we ons onderwijs weer waardevol?

Marcel: “Eén is ecologisch denken. Ecologisch betekent dat je jezelf plaatst in de volledige context. Dus: je bent één persoon in een hele wereld. En die wereld is weer onderdeel van een veel groter geheel.. Het is belangrijk om de relativiteit te zien én de waarde van één mens. Je bewust worden van jouw plek in het geheel. Als je dan klein genoeg bent geworden, zo klein dat je denkt: wat stel ik dan toch voor?, dan is twee: oppassen dat je er niet onverschillig of apathisch van wordt. Want zo klein als je bent, zo krachtig ben je om in je eentje een heleboel dingen voor elkaar

te krijgen. Daarvoor moet je weten waar je over kunt beschikken en ook weten waar je niet over kunt beschikken, maar wel kunt beïnvloeden. Je beschikt over geen enkele waarde: niet over respect, niet over verbondenheid. Je kunt het wel beïnvloeden. Hieruit ontstaat een constructieve houding, waarbij jij weet dat je door je handelen een heleboel dingen in positieve zin kunt beïnvloeden, maar dat je over het eindresultaat niet kunt beschikken. Moeder Theresa heeft India niet geholpen, maar elke dag patiënt voor patiënt, mens voor mens geholpen. Als je iedere dag leerling voor leerling, mens voor mens helpt, dan zijn het honderden contacten per dag. En dan zijn het duizenden contacten in de week. En dat is heel veel. Kortom: zó klein worden dat je denkt: het gaat niet om mij, maar zo groot blijven dat je jouw kracht en energie, jouw groeimogelijkheden, talenten en competenties optimaal kunt benutten. Het balanceert tussen onverschilligheid, ik kan niets, druppel op de gloeiende plaat, en net de kracht hebben om te doen wat nodig is. Ik kan de wereld niet verbeteren, maar wel met één kind nú doen wat nodig is, namelijk alles eruit halen wat erin zit. Die inspanning, die energie voelt goed en wordt beloond, door de ander. Dat is zelfs te meten in welbevinden en betrokkenheid.

Who care's?

Marcel: “Who care's? Dat vind ik een mooie vraag, omdat het een dubbele betekenis heeft. Het betekent: wat kan het je schelen?. En: maar als het je kan schelen: wie verleent dat de zorg? Dus ten eerste: kan het je wat schelen, wordt je er nog door geraakt, of heb je zoveel gezien dat het eigenlijk went? En als je erdoor geraakt wordt, praat je erover met anderen of doe je iets? Doen is het verschil. Handelen. Je hebt iets aan mensen die het doen. Handelen, dat maakt het verschil.”

